

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Тилек Алмазбекович Алмазбековдун кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 8-апрелиндеги № 204 токтому менен бекитилген Интернет тармагында анык эмес (жалган) маалыматтын жайылышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттануунун, анык эмес (жалган) маалыматты алып салуунун жана сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруунун тартибинин 10-13-пункттарынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

2024-жылдын 28-февралы

Бишкек ш.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиев курамында, катчы А.Т. Таалайбековдун;

кайрылуучу тарап –Тилек Алмазбекович Алмазбековдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишеним кат боюнча өкүлү Азамат Батырбекович Тойчиевдин;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Айнура Кимсанбаевна Турганбаеванын, Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлдөрү Зарина Таштановна Калмуратованын, Бектур Берикович Ибрагимовдун, Кыргыз Республикасынын Санариптик өнүктүрүү министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Тилек Байышович Нуралиевдин, «Агора» эл аралык укук коргоо тобунун ишеним кат боюнча өкүлү Кирилл Николаевич Коротеевдин катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 8-апрелиндеги № 204 токтому менен бекитилген Интернет тармагында анык эмес (жалган) маалыматтын жайылышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттануунун, анык эмес (жалган) маалыматты алып салуунун жана сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруунун тартибинин 10-13-пункттарынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот отурумунда карап чыкты.

Бул ишти кароого Т.А. Алмазбековдун өтүнүчү жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 8-апрелиндеги № 204 токтому менен бекитилген Интернет тармагында анык эмес (жалган) маалыматтын жайылышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттануунун, анык эмес (жалган) маалыматты алып салуунун жана сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруунун тартибинин 10-13-пункттары Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келеби деген маселеде пайда болгон белгисиздик себеп жана негиз болду.

Ишти соттук отурумга кароого даярдаган судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, сунушталган материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту,

ТАПТЫ:

2022-жылдын 17-октябрында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна Т.А. Алмазбековдун Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 8-апрелиндеги № 204 токтому менен бекитилген Интернет тармагында анык эмес (жалган) маалыматтын жайылышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттануунун, анык эмес (жалган) маалыматты алып салуунун жана сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруунун тартибинин (мындан ары – Тартип) 10-13-пункттарынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө, 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

Арыз ээси өзүнүн кайрылуусунда талашылып жаткан ченемдер арыз ээсине гана өзүнүн укуктарын коргоого, анын ичинде ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган кабыл алган чечимге “Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамында белгиленген тартипте даттанууга өзгөчө мүмкүнчүлүк берерин көрсөтөт. Ошол эле учурда, башка кызыкдар тарапка – сайттын же сайттын баракчасынын ээсине бул укук берилбейт. Арыз ээсинин пикири боюнча бул чектөө сайттын же сайттын баракчасынын ээсине карата басмырлоочу жана жол берилгис болуп саналат жана Конституцияда кепилденген сөз эркиндигине болгон укукту ишке ашырууга терс таасирин тийгизет.

Кайрылуу субъектиси аталган Тартипте арыз ээсинин ар-намысына, кадыр-баркына жана иштиктүү аброюна шек келтирген маалыматтардын жарыяланышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуу жөнүндө арызды кароодо тараптардын атаандашуучулук принциби жок деп эсептейт. Бардык укуктар арыз ээсине гана берилген, ал эми маалыматты жарыялаган адам же уюм алардын аракеттерине карата даттанууну

кароого эч кандай катышпайт, демек даттанууну кароодо өз укуктарын коргой албайт. Маалыматты жарыялаган адам ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечимин аткарууга же ага сот тартибинде даттанууга милдеттүү. Мында ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган тарабынан чечим кабыл алынгандан кийин дароо бүтүндөй сайт блоктолот жана сайттын же сайттын баракчасынын ээсине “Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык чечимге даттануу мүмкүнчүлүгү берилбейт.

Ошону менен бирге, өтүнүчтүн автору сайтты өчүрүү жөнүндө чечимге даттануунун тартибин ачып көрсөтүүчү даттануунун мөөнөттөрү, арыз ээсинин жана сайт ээсинин укуктары, арыз берүүчүнүн гана эмес, ошондой эле сайттын ээсинин чечимге даттануу мүмкүнчүлүгү сыяктуу негизги принциптер жана жоболор Тартипте жок экендигин белгилейт.

Мындан тышкары, мыйзамсыз чечим чыгаргандыгы үчүн ыйгарым укуктуу мамлекеттик органды жоопкерчиликке тартуунун тартиби каралган эмес.

Ошондой эле, өз позициясын негиздөө катары арыз ээси жыл сайын өтүүчү Адам укуктары боюнча диалогдун 12-раундуна шилтеме кылат, анда Европа биримдиги адамдын негизги укуктары чөйрөсүндөгү жалпы терс тенденция, атап айтканда, жарандык коомдун эркин ишмердүүлүгү мейкиндигинин тарышына жана сөз эркиндигине басымдын күчөшүнө байланыштуу тынчсыздануусун билдирген. Атап айтканда, жалпыга маалымдоо каражаттарына бөгөт коюу жана журналисттик иликтөө, өкмөттү сындаган жарандык же саясий катышуу менен алектенген журналисттерди, блогерлерди жана социалдык тармактардын колдонуучуларын куугунтуктоо Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакт боюнча Кыргызстандын милдеттенмелерине каршы келери белгиленген.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде Т.А.Алмазбеков талашылып жаткан ченемдер Конституциянын 5-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 23-беренесинин 3-бөлүгүнүн, 24-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнүн ченемдерин бузат деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын 2022-жылдын 14-ноябрындагы аныктамасы менен Т.А. Алмазбековдун кайрылуусу өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумдун жүрүшүндө кайрылуучу тарап өз талабын колдоду жана аларды канааттандырууну өтүндү.

Жоопкер тараптын өкүлү А.Б. Тойчиев кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болгон жок жана талашылып жаткан ченем төмөнкү негиздер боюнча Конституциянын ченемдерине карама-каршы келбейт деп эсептейт.

“Анык эмес (жалган) маалыматтан коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын интернет мейкиндигинде жайылтылуучу маалымат ачык, жарандык укуктук мамилелердин объекти болуп таанылат.

Ушул Мыйзамдын 3-беренесине ылайык, Кыргыз Республикасынын интернет-мейкиндигинде анык эмес (жалган) маалыматтарды жайылтууга жол берилбейт. Кыргыз Республикасынын интернет-мейкиндигинде мындай маалымат биринчи пайда болгон убакыт анык эмес (жалган) маалыматтар жайылтылган убакыт деп таанылат.

Ошол эле учурда, аталган Тартиптин 17-пунктуна ылайык, Интернет тармагындагы сайттын ээси, Интернет тармагынын баракчасынын ээси, хостинг-провайдер маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечими менен макул болбогон учурда аны – административдик (сотко чейинки) тартипте, ал эми кийин сот тартибинде даттанууга укуктуу.

“Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 66-беренесине ылайык административдик даттанууну берүү даттанылуучу административдик актынын аткарылышын административдик даттануу боюнча администрациялык органдын чечими күчүнө киргенге чейин токтотула турат, буга башка мыйзамдар менен каралган учурларда административдик актыны токтоосуз аткаруу, коомдук кызыкчылыктарга негизденүү менен токтоосуз аткаруу зарыл болгон учурлар кирбейт.

Башкача айтканда, Интернет тармагындагы сайттын ээси, Интернет тармагындагы баракчанын ээси маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечими менен макул болбогон учурда ага административдик (сотко чейинки) тартипте даттанууга укуктуу, мында жогоруда аталган Мыйзамдын 1, 2-пункттарын кошпогондо, ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечимин аткаруу мөөнөтү токтотула турат.

Тартип Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган конституциялык ченемди бузуу менен арыз ээсин сайттын ээлерине караганда алда канча утуштуу абалга коет деген Т.А. Алмазбековдун аргументтери негизсиз болуп саналат. Ошентип, бул Тартип тараптардын атаандашуучулук принцибин жокко чыгарбайт, анткени ал Интернет тармагындагы сайттын жана Интернет тармагындагы баракчалардын ээлеринин кызыкчылыктарын да чагылдырат.

Жогоруда баяндалгандарга негизденип, А.Б. Тойчиев кайрылуучу тараптын өтүнүчүн канааттандырбастан калтырууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигинин өкүлү Б.Б. Ибрагимов “Маалыматка жетүүнүн кепилдиктери жана эркиндиги жөнүндө” Мыйзамдын 4-беренесине ылайык маалыматка жалпынын жете алышы, анын калыстыгы, өз учурунда болушу, ачыктыгы жана ынанымдуулугу маалыматка жетүүнүн эркиндигинин негизги принциптери болуп саналаарын белгилейт.

“Маалыматка жетүүнүн кепилдиктери жана эркиндиги жөнүндө” Мыйзамдын 11-беренесине ылайык массалык маалымат каражаттары жарыяланып жаткан маалыматтардын ынанымдуулугун текшерүүгө милдеттүү жана анын ынанымдуулугу үчүн мыйзамдарда белгиленген тартипте маалыматтын булагы менен биргелешип жоопкерчилик тартат.

Б.Б. Ибрагимов “Анык эмес (жалган) маалыматтардан коргоо жөнүндө” Мыйзам сөз, басма сөз жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын эркиндигин чектөөгө багытталбаганына көңүл бурат. Мыйзамдын предмети болуп Интернет мейкиндигинде анык эмес (жалган) маалыматтарды

таратууга тыюу салуу саналат. Мындан тышкары, жарандардын, юридикалык жактардын укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу жана аларды анык эмес (жалган) маалыматтардан коргоо максатында Мыйзам интернет-мейкиндикте анык эмес (жалган) маалыматты таратууга жол берген жактардын жоопкерчилигин карайт.

Тартипке ылайык, Министрлик сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуу жөнүндө чечим кабыл алганга чейин маселени тынч жол менен чечүүнүн этап-этаптык жол-жоболору каралган. Мисалы, жаран же юридикалык жак сайттын же сайттын баракчасынын ээсине (кайрылган учурдан тартып 24 сааттын ичинде) сайттан же сайттын баракчасынан ишенимсиз (жалган) маалыматтарды алып салуу өтүнүчү менен дароо кайрылышы керек. Эгерде анын талаптары сайт тарабынан канааттандырылбаса, арыз ээси ыйгарым укуктуу органдын дарегине арыз менен кайрылат. Арыздын негизинде Министрлик тарабынан да сайттын же сайттын баракчасынын ээсине сайттан же сайттын баракчасынан ишенимсиз (жалган) маалыматты токтоосуз алып салуу жөнүндө талап менен чечим жөнөтүлөт. Министрликтин маалыматты өчүрүү жөнүндө чечими менен макул болбогон учурда сайттын ээси бул чечимге административдик (сотко чейинки) тартипте, андан кийин сотко даттанууга укуктуу, ал аралыкта чечимди аткаруу мөөнөтү токтотула турат.

Кыргыз Республикасынын Санариптик өнүктүрүү министрлигинин жана Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлдөрү жоопкер тараптын өкүлү менен бирдей позицияны карманышат.

“Агора” эл аралык укук коргоо тобунун өкүлү К.Н. Коротеев талашылып жаткан ченемдерди төмөнкү негиздер боюнча Конституцияга карама-каршы келет деп эсептейт.

Алсак, Интернетте сайтка кирүүгө бөгөт коюу үчүн негиз болгон жалган маалыматты таратуу жетишээрлик аныкталган эмес болуп саналат, атап айтканда, талашылып жаткан Тартип ыйгарым укуктуу органдан зыян келтирүү ниетинин бар экендигин же тескерисинче, чын эле жаңылыштык

болгонун же маалымат булагынын катасы экендигин аныктоону талап кылбайт.

Жалпыга маалымдоо каражаттары тараткан маалыматтардын жеткиликтүүлүгүнө бөгөт коюуда талашылып жаткан Тартип ыйгарым укуктуу органдан журналисттердин фактыларды канчалык абийирдүүлүк менен текшергендигин, же алар фактылар жөнүндө жалган билдирүүлөрдөн жетиштүү түрдө алыстап кеткендигин же кандайдыр бир апыртууларды жасагандыгын текшерүүнү талап кылбайт.

Талашылып жаткан Тартип ыйгарым укуктуу органдан бөгөт коюу жөнүндө чечим кабыл алууда ар кандай кызыкчылыктарды таразалап, анын өлчөмдөштүгүн текшерүүнү талап кылбайт.

Мындан тышкары, талашылып жаткан Тартип сайттын ээсине маалыматты алып салуудан же ага бөгөт коюудан мурда өзүн коргоо үчүн укук да, кандайдыр бир каршы пикир билдирүүгө мүмкүнчүлүк да бербейт. Тартип текшерилүүчү негиздер боюнча жүйөлүү чечим кабыл алууну жана мындай чечимди сайттын ээсине жөнөтүүнү талап кылбайт.

Ошол эле учурда маалыматты өчүрүүнүн же бөгөт коюунун мөөнөтү алдын ала сотко кайрылууну жана соттун чечим чыгаруусун мүмкүн болбой тургандай кылат, бөгөт коюу чечимине каршы пикир билдирүү үчүн сотко кайрылганда автоматтык түрдө токтото туруу эффектиси каралган эмес.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын пикирлерин угуп, иштин материалдарын карап чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Конституциялык соттун бул иш боюнча кароосунун предмети болуп төмөнкүдөй редакцияда берилген Тартиптин 10-13-пункттары саналат:

“10. Маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган ушул Тартиптин 7-пунктунда баяндалган милдеттүү маалыматтарды камтыган арызды карап чыккандан кийин бир жумуш күндүн ичинде сайттын же сайттын баракчасынын ээси тарабынан чечимдин аткарылышынын мөөнөтүн белгилөө менен анык эмес (жалган) маалыматты алып салуу жөнүндө чечим кабыл алат жана байланыш боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга жөнөтөт.

11. Байланыш боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечимин алган учурдан тартып бир жумуш күндүн ичинде аны Интернет тармагындагы сайттын же сайттын баракчасынын ээсине аткаруу үчүн жөнөтөт. Интернет тармагындагы сайттын же сайттын баракчасынын ээси маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын анык эмес (жалган) маалыматты алып салуу жөнүндө чечимин алган учурдан тартып анык эмес (жалган) маалыматты алып салуу жана мурда жайгаштырылган анык эмес (жалган) маалыматты жокко чыгаруучу маалыматты жайгаштыруу боюнча дароо чара көрөт.

Интернет тармагындагы сайттын же сайттын баракчасынын ээси чечимди аткаруунун натыйжалары жөнүндө маалымат жана байланыш чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдарга бир жумуш күндүн ичинде кабарлоого милдеттүү.

12. Сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин анык эмес (жалган) маалыматты алып салуусу жөнүндө маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечими аткарылбаган учурда, маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган бир күндүк мөөнөттө хостинг-провайдердин сайттын же сайттын баракчасынын ишин белгиленген мөөнөттө токтотуп туруусу жөнүндө чечим кабыл алат жана байланыш боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга жөнөтөт.

13. Байланыш боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган бир жумуш күндүн ичинде сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруу

жөнүндө маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечимин белгиленген мөөнөттө хостинг-провайдерге аткаруу үчүн жөнөтөт.”.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 8-апрелиндеги № 204 токтому менен бекитилген Интернет тармагында анык эмес (жалган) маалыматтын жайылышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттануунун, анык эмес (жалган) маалыматты алып салуунун жана сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруунун тартиби мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, 2022-жылдын 29-апрелинде “Эркин-Тоо” гезитинин № 7-8 (652-653) санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Ар бир адам өз пикирин эркин билдирүүгө, сөз жана басма сөз эркиндигине, маалыматты эркин издөөгө, алууга, сактоого, пайдаланууга жана аны оозеки, жазуу түрүндө жана башка жол менен жайылтууга укуктуу (Конституциянын 32-беренесинин 2-бөлүгү, 33-беренесинин 1-бөлүгү).

Көрсөтүлгөн конституциялык кепилдиктер заманбап демократиялык мамлекеттин негизги атрибуту болуп саналат. Алар БУУнун Башкы Ассамблеясынын 1966-жылдын 16-декабрындагы резолюциясы менен кабыл алынган Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактыга шайкеш келет, анда ар бир адам өз оюн эркин билдирүүгө укуктуу; бул укук мамлекеттик чек араларга карабастан, оозеки, жазуу жүзүндө же басма сөз аркылуу, же сөздүн көркөм формаларында же башка ыкмалар менен бардык түрдөгү маалыматтарды жана идеяларды издөө, алуу жана жайылтуу эркиндигин камтыйт.

Жогорку соттун Конституциялык палатасы 2015-жылдын 27-ноябрындагы өз Чечиминде пикир билдирүү эркиндиги, сөз жана басма сөз эркиндиги адамдын өз ой-пикирин билдирүүсү, жигердүү турмуштук позициясын калыптандыруусу, өзүнүн маанилүүлүгүн жана баалуулугун, аңдап түшүнүүсү, аны угууга жана башкаларды угууга муктаждыкты

канааттандыруусу үчүн зарыл шарттар болуп саналат деп белгилеген. Сөз эркиндиги адамдын өз оюн, көз карашын жана ынанымдарын эл алдында эркин айтуу, тоскоолдуктарсыз билдирүү жана ар кандай жол менен таратуу жөндөмдүүлүгүнөн көрүнөт. Конституциянын 33-беренесинин 1-бөлүгүндө белгиленген маалымат эркиндигине укук туунду катары, ошол эле учурда өз оюн билдирүү эркиндигине жана сөз эркиндигине болгон укуктун кошумча кепилдиги катары каралууга тийиш.

Муну менен бирге каралып жаткан укуктардын адилеттүү жана эркин коомду куруудагы принципалдуу маанилүүлүгүнө карабастан, алардын конституциялык баалуулуктар тутумундагы абалы татаал өз ара аракеттенүү, ал тургай анча маанилүү эмес башка бакубаттыктар менен атаандаштык процессинде келип чыгуучу көптөгөн факторлордон көз каранды. Башкача айтканда, конституциялык укуктардын жана эркиндиктердин таркалышынын чектери туруктуу мүнөзгө ээ эмес жана ал баалуулуктардын кагылышуусу болуп жаткан конкреттүү кырдаалга жана коомдук мамилелер чөйрөсүнүн өзгөчөлүктөрүнө жараша түзүлөт.

Ошентип, демократиялык мамлекетте пикир билдирүү эркиндигинин, сөз жана басма сөз эркиндигинин бүткүл маанилүүлүгүнө карабастан, алар мамлекеттик-укуктук механизмдер менен бирдей деңгээлде корголгон башка конституциялык кепилдиктерге априори үстөмдүк кыла алышпайт.

3. Конституцияга ылайык ар бир адам жеке турмушунун кол тийбестигине, ар-намысынын жана кадыр-баркынын корголушуна укуктуу. Кыргыз Республикасында адамдык аброю абсолюттук жана кол тийгис. Ар бир адам Конституцияны жана мыйзамдарды сактоого, башка адамдардын укуктарын, эркиндиктерин, ар-намысын жана кадыр-баркын урматтоого милдеттүү (29-берененин 1-бөлүгү, 53-берененин 3-бөлүгү).

Жеке жашоо-турмушка болгон укук ар бир адамга өзүнүн жасаган иш-аракеттерин башкарууга, ар-намысын жана кадыр-баркын мыйзамсыз кийлигишүүлөрдөн коргоого мүмкүндүк бергидей адамдын дене боюнун

бакубаттыгын да, руханий кол тийбестигин колдоо менен инсандын эркин өнүгүүсүнүн негизи болуп саналат.

Ар-намыс, өз кезегинде адамдын социумда кандай кабыл алына тургандыгына таасир этүүчү коомдук пикир жана инсанды баалоо менен байланыштуу. Ал эми аброй адамдын өзүн-өзү сезүүсүн жана анын ички өзүн-өзү баалоо туюмун, башкача айтканда, өзүнүн сапаттарын, жөндөмүн жана коомдогу өзүнүн маанилүүлүгүн жеке кабылдоону билдирет.

Келтирилген конституциялык укуктардын жана милдеттердин мазмунунан көрүнүп тургандай, алар өз пикирин билдирүү эркиндигинин, сөз жана басма сөз эркиндигинин колдонуу чөйрөсү менен кездешпей кое албайт, кээде алар менен чыр-чатактуу абалда да болушу мүмкүн. Башкача айтканда, Конституцияда өзүнүн мазмундук-маанилик жүктөмү боюнча ар кандай кепилдиктер каралган учурда да алардын ар биринин таралуу чектеринин, өзгөчө алардын коомдук маалымат мейкиндигинде өз ара аракеттенүү процессинде таралуу чектери юридикалык экспликациясыз болушу мүмкүн эмес.

4. Өлкөнүн маалыматтык чөйрөсүн натыйжалуу жөнгө салуу үчүн мамлекет тарабынан бир катар мыйзамдар, алардын ичинде: “Массалык маалымат каражаттары жөнүндө”, “Жеке мүнөздөгү маалымат жөнүндө”, “Анык эмес (жалган) маалыматтардан коргоо жөнүндө” мыйзамдары кабыл алынган.

“Массалык маалымат каражаттары жөнүндө” Мыйзам массалык маалымат каражаттары аркылуу билдирүүлөрдү уюштуруунун укуктук, экономикалык жана социалдык негиздерин аныктайт. Ушул Мыйзамдын 23-беренесинде жалпыга жайылтууга жатпаган маалыматтардын так тизмеси белгиленген, ага ошондой эле инсандын ар-намысына жана аброюна шек келтирүү, ошондой эле атайылап жалган маалыматтарды жарыялоо кирет.

“Жеке мүнөздөгү маалымат жөнүндө” Мыйзам жеке маалыматтарды, анын ичинде биографиялык маалыматтарды, жеке мүнөздөмөлөрдү, үй-бүлөлүк жана финансылык абалы, ден соолугунун абалы жана башка

маалыматтарды иштетүү үчүн укуктук алкактарды регламенттейт. Жеке турмуштун кол тийбестигине жана сөз эркиндигине болгон укукту сактоо менен маалымат субъектинен макулдук алган шартта гана мындай маалыматтарды иштетүүгө журналистика же көркөм жана адабий чыгармачылык максаттарында гана жол берилет (ушул Мыйзамдын 3 жана 5-беренелери).

Маалыматтык технологиялардын өнүгүшүнүн ченелгис темптери баарлашуунун ыкмаларында жана “Интернет” телекоммуникациялык түйүнүндө жайгаштырылуучу ар кандай маалыматтарга жетүүдө олуттуу өзгөрүүлөргө алып келгендигин белгилей кетүү керек. Маалыматтын тез таралышын камсыз кылуу менен, Интернет сөз эркиндигин жана ар кандай пикирлерди билдирүү үчүн болуп көрбөгөндөй мүмкүнчүлүктөрдү түзөт, бирок ошол эле учурда бул эркиндиктерди кыянаттык менен пайдалануу коркунучун да жогорулатат. Виртуалдык чөйрөдө маалыматты жайылтуунун мындай формасы, анын ичинде тескери маалымат жана киберчабуулдар адамдын жеке жашоо-турмушуна, ар-намысына жана аброюна гана эмес, жалпы эле коомдук коопсуздукка жана укуктук тартипке олуттуу коркунуч келтирет.

Мындан тышкары, Кыргызстан дүйнөнүн башка өлкөлөрү сыяктуу эле басмырлоого, кастыкка же зомбулукка чакырган улуттук, расалык, диний жек көрүүчүлүктү, гендердик жана башка социалдык үстөмдүктү пропагандалоо чөйрөсүндөгү азыркы чакырыктарга туш болууда. Аталган көрүнүштөр адам укуктарына, укуктун үстөмдүгүнө жана мамлекеттин эгемендигине кооптуу чакырык болуп саналуу менен тынчтыкка жана демократияга глобалдуу коркунучтардын бирин билдирет. Ушуга байланыштуу Конституцияда басмырлоого, кастыкка же зомбулукка чакырган улуттук, расалык, диний жек көрүүчүлүктү, гендердик жана башка социалдык үстөмдүктү үгүттөөгө түздөн-түз тыюу салынганы бекеринен эмес (32-берененин 4-бөлүгү). Башкача айтканда, Баш мыйзам жана жогоруда келтирилген мыйзамдар, сөз эркиндигин бекемдөө жана ар кандай

пикирлердин болушу менен катар мамлекетти адамдын бардык укуктарынын жана эркиндиктеринин негизи катары ар бир инсандын аброюн коргоо боюнча адекваттуу чараларды көрүүгө, ошондой эле сабырсыздыктын ар кандай формаларына каршы турууга, этикалык стандарттарды жана медиа сабаттуулуктун зарыл деңгээлин сактоону талап кылууга милдеттендирет.

Ошол эле мезгилде Интернеттин өнүгүүсүнүн динамикасын, анын коомдук процесстерге тийгизген таасиринин глобалдуу, трансулуттук жана көп кырдуу мүнөзүн эске алып, мамлекет тарабынан өз милдеттерин аткаруусу мамлекеттин интернет-мейкиндикке натыйжалуу жана өз убагында кийлигишүүсүн жана конституциялык баалуулуктарды коргоону, ошондой эле жеке жана коомдук кызыкчылыктардын шайкеш айкалышын камсыз кылуу үчүн интернет-басылмалардын модерациясын камсыздоодо өзгөчө укуктук жана техникалык инструменттерди түзүүнү жана ишке киргизүүнү талап кылат.

Дал ушул процесстерди башкаруу максатында мамлекет “Анык эмес (жалган) маалыматтан коргоо жөнүндө” Мыйзамды базалык катары аныктаган, ал интернет мейкиндигинде анык эмес маалыматты жайылтууга тыюу салуу үчүн укуктук негиздерди белгилейт.

Ушул Мыйзамдын 4-беренесине ылайык маалыматтык ресурстардын ээлеринин укуктары жана милдеттери так регламенттелген, муну менен аларды контентти жоопкерчиликтүү башкарууга милдеттендирет. Алсак, Кыргыз Республикасынын Интернет-мейкиндигиндеги сайттын же сайттын баракчасынын ээси жана пайдалануучу инсандын ар-намысына жана кадыр-баркына шек келтирбеген же кемсинтпеген маалыматтарды эркин издөөгө, алууга, сактоого, пайдаланууга жана аларды оозеки, жазуу жүзүндө башка ыкмалар менен жайылтууга же Интернет тармагынын башка пайдалануучуларынын тексттерин жана башка материалдарын өзүнүн сайтына же сайттын баракчасына жайгаштырууга же жайгаштырууга жол берүүгө укугу бар.

Муну менен катар эле ага карата анын ар-намысына, кадыр-баркына жана ишкер беделине шек келтирген анык эмес (жалган) маалымат жайылтылды деп эсептеген ар бир адам Интернет тармагындагы сайттын же сайттын баракчасынын ээсине баракчадан же сайттан анык эмес (жалган) маалыматты токтоосуз (кайрылган учурдан тартып 24 сааттын ичинде) алып салууну жана мурда жарыяланган анык эмес (жалган) маалыматты төгүндөөчү маалыматты жарыялоо жөнүндө талап менен кайрылууга укуктуу.

Өзү жөнүндө анык эмес (жалган) маалыматты жарыялоого байланыштуу укуктары жана эркиндиктери бузулган жак, анык эмес (жалган) маалыматтарды алып салуудан баш тартылган же анык эмес (жалган) маалыматтарды алып салуу убактысы бузулган учурда, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан 2022-жылдын 8-апрелиндеги № 204 токтому менен бекитилген Тартипте аныкталгандай Интернет тармагындагы сайттын ээсинин же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттанууга укуктуу. Сайттын же сайттын баракчасынын иши эки айга чейинки мөөнөткө токтотулушу мүмкүн. Сайттын же баракчанын ээси сайт же сайттын баракчасы убактылуу токтотулган мезгилде, Интернет тармагына жаңы сайт же сайттын баракчасын ачууга укуксуз (3-берененин 3-бөлүгү).

Ошентип, мамлекет мындай укуктук жөнгө салууну орнотуу менен коомдогу жүрүм-турум эрежелерин жана ушул мамилелерден четтөөнүн кесепеттерин аныктайт. Бул өзүнө маалыматты интернет-мейкиндикке жайгаштыруу, жарандын беделине шек келтирген маалыматтарды алып салуу үчүн жооптуу субъекттердин милдетин гана камтыбастан, ошондой эле беделине шек келтирген маалымат жарыяланган адамдарга коргоонун мыйзамдуу ыкмасын да берет. Башкача айтканда, эгерде сайттын же баракчанын ээси бул милдетти өз ыктыяры менен аткаруудан баш тартса, жабырлануучуларга бузулган укуктарын коргоо үчүн кайрылууга мүмкүнчүлүк берилет.

5. Жогоруда аталган Мыйзамдын 3-беренесинин негизинде жана аны аткарууда Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан Тартип кабыл алынган, ага ылайык Интернет-мейкиндиктеги анык эмес (жалган) маалыматтарга тез чара көрүүнүн кыйла конкреттештирилген механизми каралган.

Маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу орган анык эмес (жалган) маалыматты алып салуудан баш тартуу же алып салуу мөөнөттөрүн бузуу жөнүндө жарандын жана юридикалык жактын (мындан ары – арыз ээси) даттанууларын Тартиптин 7-пунктунун талаптарына шайкештигин текшерүү менен бир жумуш күндүн ичинде карайт.

Тартиптин талашылып жаткан 10-пунктуна ылайык, эгерде арыз критерийлерге туура келсе, орган алып салуу жөнүндө чечим чыгарат, аны аткаруу мөөнөтүн белгилейт жана аны андан ары Интернет түйүнүндөгү сайттын же баракчанын ээсине берүү үчүн байланыш боюнча ыйгарым укуктуу органга жөнөтөт. Өз кезегинде алар маалыматты токтоосуз өчүрүүгө жана төгүндөөнү жайгаштырууга милдеттүү, андан кийин бир күндүн ичинде Тартиптин талашылып жаткан 11-пунктунда белгиленгендей ыйгарым укуктуу органдарга кабарлоого тийиш. Ал эми чечим аткарылбаган учурда ыйгарым укуктуу орган хостинг-провайдер аркылуу Интернет тармагындагы сайттын же баракчанын ишин токтотот, ал дагы бир күндүк мөөнөттө чараларды аткарууга жана кабарлоого тийиш (талашылып жаткан 12, 13-пункттар).

Конституциялык сот ар-намысына жана кадыр-баркына шек келтирилген жарандын укуктары сайттын же веб-баракчанын ээсинин кызыкчылыгына караганда артыкчылыктуу мааниге ээ болгон мындай укуктук жөнгө салууну белгилөө Конституциянын ченемдерине жана рухуна ылайык келет деп эсептейт. Башкача айтканда, адамдын ар-намысы абсолюттук жана кол тийгис мүнөзгө ээ болуп, башка конституциялык кепилдиктерден, анын ичинде өз пикирин билдирүү эркиндигинен, сөз жана басма сөз эркиндигинен жогору турат, бул башка укуктарды ишке ашыруу

процессинде аларды кандай болбосун кемитүүгө жол берилгис кылат (Конституциянын 29-беренесинин 1-бөлүгү).

Мындай учурда Интернет тармагындагы сайттын же баракчанын ээси укук бузуучу катары чыгат, ал кандай болбосун кырдаалда жана ыкчам тартипте инсандын ар-намысын калыбына келтирүү боюнча зарыл чараларды көрүүгө тийиш. Ошентип, бул иш-аракеттер, маңызы боюнча, мамлекеттин конституциялык милдетин аткаруу болуп саналат жана Интернет түйүнүндөгү сайттын же баракчалардын ээлеринин укуктарын ашыкча жүктөө же ченемсиз чектөө, ошондой эле Конституциянын 23-беренесинин 3-бөлүгүнүн жоболорун бузуу катары каралышы мүмкүн эмес.

Бул санариптик мейкиндикте мыйзамдуулукту жана адилеттүүлүктү сактоо, ошондой эле маалыматка кеңири жетүү шарттарында жарандардын коопсуздугун жана укуктарын коргоо үчүн мамлекеттин жоопкерчилигин баса белгилейт.

6. Өтүнүчтүн автору Т.А. Алмазбеков Тартип Интернет түйүнүндөгү сайттардын же баракчалардын ээлери үчүн сайтты алып салуу жөнүндө чечимге даттануу мүмкүнчүлүгүн жана арыз ээлери үчүн каралгандай тиешелүү мөөнөттөрдү караштырбагандыгын белгиледи.

Ошентип, талашылып жаткан Тартип маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын иш-аракеттеринин жол-жоболорун аныктайт, алар мөөнөтүн белгилөө менен анык эмес (жалган) маалыматты алып салуу, ошондой эле аны алып салуу жөнүндө арызды кабыл алуудан негиздүү баш тартуу сыяктуу чечимдерди кабыл алууну камтыйт.

Тартиптин 9 жана 17-пунктарына ылайык Интернет тармагынын сайттарынын же баракчаларынын ээлери, ошондой эле арыз ээлери макул болбогон учурда маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын чечимине жана аракетине (аракетсиздигине) “Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына (мындан ары – Мыйзам) ылайык административдик (сотко чейинки) тартипте даттанууга укуктуу.

Андан ары Мыйзамдын 10-главасында даттанууларды сотко чейин кароонун стандартташтырылган механизми белгиленген, ал өзүнө даттанууга карата коюлуучу так аныкталган негиздерди, мөөнөттөрдү, талаптарды, келип түшкөн даттануу боюнча администрациялык органдын аракеттеринин чектерин жана административдик даттанууну берүүнүн укуктук кесепеттерин камтыйт.

Ошентип, администрациялык органдын же кызмат адамынын аракетине же аракетсиздигине даттануу жогору турган администрациялык органга же жогору турган кызмат адамына берилет, анын жыйынтыгы боюнча ал административдик актыны жокко чыгарып же аны арзыбас деп таап, же жаңы административдик актыны кабыл алып, даттанууну толук же жарым-жартылай канааттандырат (Мыйзамдын 62-беренесинин 2-бөлүгү жана 69-беренеси).

Ошентип, Мыйзам маалымат чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу органдын атынан Маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлигине дискрециялык ыйгарым укуктарды берет. Бул ыйгарым укуктуу орган кабыл алынып жаткан административдик актынын түрүн жана мазмунун (толугу менен же жарым-жартылай) өз билгениндей аныктоого же болбосо мыйзамдарда каралган чечимдердин бир нече варианттарынын ичинен өз билгениндей бирин тандап алуу мүмкүнчүлүгүн берүүгө укуктуу дегенди билдирет (Мыйзамдын 4-беренеси).

Ушуга байланыштуу аталган органда административдик даттанууларды кароо үчүн министрдин жетекчилиги алдында туруктуу иштөөчү Комиссия түзүлгөн, анын милдети — даттанууларды Мыйзамда белгиленген тартипке ылайык кароо болуп саналат.

Мында Комиссияга дискрециялык ыйгарым укуктар берилгенине карабастан, мыйзам алардын чектерин белгилейт. Ушул чектөөлөргө ылайык Комиссия өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда Конституцияда бекитилген адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоо кызыкчылыктарын, тең укуктуулук, тең ченемдүүлүк жана укукту бир

түрдүү колдонуу принциптерин так жетекчиликке алууга, ошондой эле аталган Мыйзамда белгиленген башка максаттарга жетүү үчүн аракеттенүүгө тийиш (Мыйзамдын 7-беренеси).

Ушуга байланыштуу, сотко чейинки административдик тартип сот инстанцияларына кайрылганга чейин жарандар менен мамлекеттик органдардын ортосундагы талаш-тартыштарды тез жана натыйжалуу жөнгө салуу үчүн кызмат кылат. Бул жол-жобо чыр-чатактарды чечүү процессин тездетип гана тим болбостон, тараптарга иштин бардык аспектилерин толук түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет. Башкача айтканда, бул Интернет түйүнүндөгү сайттын же баракчанын ээси, хостинг провайдери жана арыз ээси үчүн өзүнүн талашылып жаткан позициясын так жана ачык билдирүүгө мүмкүнчүлүк берет, бул өз кезегинде компромисстер жана өз ара алгылыктуу чечимдер аркылуу талаш-тартыштарды тынчтык жолу менен чечүүгө өбөлгө түзөт.

Мындан тышкары, Мыйзамдын 62-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, эгерде административдик жол-жобону жүргүзүү үчүн кайрылган арыз ээси жыйынтыктоочу административдик актыга канааттанбаса, кийин ал ага сот тартибинде даттанууга укуктуу.

Жогоруда баяндалгандарды жыйынтыктоо менен, Конституциялык сот анык эмес (жалган) маалыматты алып салуу мүмкүнчүлүгү болгон же алып салуудан баш тартылган, ошондой эле мындай маалыматты Интернетте жайылтуудан улам сайттын же сайттын баракчасынын иши токтотулган учурда эч бир тарап адилеттүү сотко чейинки жана соттук коргонуу укугунан ажыратылбай тургандыгын белгилейт.

Тиешелүү түрдө, кайрылуучу тараптын билдирүүсү жаңылыштык болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4 жана 5-бөлүктөрүн, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө”

конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ЧЕЧТИ:

1. Интернет тармагында анык эмес (жалган) маалыматтын жайылышына байланыштуу сайттын же сайттын баракчасынын ээсинин иш-аракеттерине даттануунун, анык эмес (жалган) маалыматты алып салуунун жана сайттын же сайттын баракчасынын ишин токтотуп туруунун тартибинин 10-13-пункттары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө, 23-беренесинин 3-бөлүгүнө, 24-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ

№ _____